OGÓLNE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY VIII

Język polski Seria wydawnicza ***Między nami*** (Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe)

Szkoła Podstawowa nr 3 im. Kornela Makuszyńskiego w Bogatyni
Zgodne z aktualną podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej
Opracowano na podstawie kryteriów oceniania do serii *Między nami* Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego (GWO)

Stopień / Ocena	**Ogólna charakterystyka wymagań**
niedostateczny (1)	Poziom umiejętności i wiadomości objętych wymaganiami edukacyjnymi klasy 8 uniemożliwia osiąganie celów polonistycznych. Uczeń nie potrafi wykonać zadań o niewielkim poziomie trudności.
dopuszczający (2)	Poziom umiejętności i wiadomości objętych wymaganiami edukacyjnymi klasy 8 umożliwia osiąganie celów polonistycznych. Uczeń potrafi wykonać zadania teoretyczne i praktyczne o niewielkim poziomie trudności.
dostateczny (3)	Poziom zdobytych umiejętności i wiadomości objętych wymaganiami edukacyjnymi klasy 8 pozwala na rozwijanie kompetencji ujętych w programie i wynikających z podstawy programowej. Uczeń wykonuje zadania teoretyczne i praktyczne typowe o średnim poziomie trudności ujętych w programie i wynikających z podstawy programowej.
dobry (4)	Uczeń poprawnie stosuje wiadomości i umiejętności ujęte w programie nauczania i wynikające z podstawy programowej, rozwiązuje samodzielnie typowe zadania teoretyczne i praktyczne.
bardzo dobry (5)	Uczeń sprawnie się posługuje zdobytymi wiadomościami, rozwiązuje samodzielnie problemy teoretyczne i praktyczne ujęte w programie nauczania i wynikające z podstawy programowej, potrafi zastosować poznaną wiedzę do rozwiązywania zadań i problemów w nowych sytuacjach.

Stopień / Ocena	Ogólna charakterystyka wymagań
celujący (6)	Uczeń biegle się posługuje zdobytymi wiadomościami i umiejętnościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych i praktycznych objętych programem nauczania i wynikających z podstawy programowej, proponuje rozwiązania nietypowe; jest twórczy, rozwija własne uzdolnienia.

WYMAGANIA EDUKACYJNE DLA ABSOLWENTA SZKOŁY PODSTAWOWEJ (KLASA VIII)

Ocenę niedostateczną (1) otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań kryterialnych na ocenę dopuszczającą.
(Uwaga: treści wprowadzane po raz pierwszy w klasie VIII zostały zachowane zgodnie z wykazem programowym).

Ocenę dopuszczającą (2) otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

SŁUCHANIE

- rozumie większość poleceń;
- uważnie słucha wypowiedzi kolegów i nauczyciela, wyraża prośbę o powtórzenie wypowiedzi;
- słucha nagrania wzorcowej recytacji;
- mówi na temat najważniejszych treści wysłuchanego utworu;
- rozpoznaje typowe fragmenty informacyjne i perswazyjne w wysłuchanym tekście;
- rozpoznaje emocje towarzyszące osobie wypowiadającej się, rozumie ogólny sens jej wypowiedzi.

CZYTANIE UTWORÓW LITERACKICH I ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY

- czyta teksty współczesne i dawne;
- wskazuje w tekstach archaizmy, odszukuje ich znaczenie w przypisach;
- odczytuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę, fotografię) na poziomie dosłownym, na poziomie krytycznym z pomocą nauczyciela i rówieśników określa temat utworu i poruszony problem, odnosi się do wybranych kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- rozpoznaje wypowiedź o charakterze emocjonalnym, argumentacyjnym, wskazuje w tekście argumentacyjnym tezę, argument i przykłady;
- rozpoznaje w tekście najważniejsze informacje, opinie i fakty;
- rozróżnia fikcję i kłamstwo;
- wie, czym są perswazja, sugestia, ironia, rozpoznaje je w typowych tekstach i sytuacjach;
- zauważa wybrane elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim;
- wskazuje nadawcę i adresata wypowiedzi;

- dostrzega i krótko omawia główne motywy postępowania bohaterów;
- odczytując sens utworu, dostrzega wartości, takie jak przyjaźń, wierność, patriotyzm;
- czyta utwory liryczne i dostrzega cechy liryki jako rodzaju literackiego;
- zna gatunki należące do liryki: pieśń, tren, hymn, fraszka;
- odróżnia osobę mówiącą w wierszu od autora tekstu, bohatera utworu od podmiotu lirycznego;
- wymienia środki wyrazu artystycznego wypowiedzi: epitet, uosobienie, ożywienie, neologizm, prozaizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, porównanie, archaizację, kolokwializm – potrafi je wskazać z pomocą nauczyciela;
- dostrzega obrazy poetyckie w utworze, potrafi krótko je opisać;
- czyta utwory epickie i zna cechy epiki jako rodzaju literackiego, wymienia gatunki należące do epiki – opowiadanie, powieść (i jej odmiany), legendę, baśń, przypowieść (parabolę), mit, nowelę, bajkę, utwór fantasy, epopeję;
- zna elementy rytmizujące wypowiedź – wers, rym, strofa, refren;
- wymienia elementy konstrukcyjne świata przedstawionego w utworze;
- wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych, wątek główny i poboczny, omawia zdarzenia wchodzące w skład akcji utworu;
- odróżnia narratora od autora tekstu i bohatera utworu;
- rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową;
- rozpoznaje w tekście epickim fragmenty opowiadania i opisu;
- wskazuje tytuł, podtytuł, motto, puentę, punkt kulminacyjny;
- zna cechy komiksu, piosenki;
- odróżnia dramat od innych rodzajów literackich, wskazuje elementy dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog; zna podział dramatu na tragedię, komedię i dramat właściwy;
- potrafi zakwalifikować znane mu teksty jako baśń, bajkę, legendę, mit, nowelę, balladę;
- posługuje się spisem treści, cytatem z poszanowaniem praw autorskich;
- odróżnia tekst literacki od naukowego i popularnonaukowego, z pomocą nauczyciela wyszukuje najważniejsze informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym;
- wymienia gatunki dziennikarskie: wywiad, artykuł, reportaż;
- z pomocą nauczyciela wskazuje symbole i alegorie w omawianych tekstach kultury;
- zna termin adaptacja utworu literackiego;
- wymienia osoby uczestniczące w procesie powstawania przedstawienia teatralnego oraz filmu (reżyser, aktor, scenograf, charakteryzator, scenarzysta, kostiumolog);
- zauważa najważniejsze związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury;
- wspólnie z innymi dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji zjawisk społecznych w ramach różnych projektów grupowych;
- wie, czym jest aforyzm i anegdota;
- z pomocą nauczyciela wskazuje w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia;
- identyfikuje styl oficjalny, nieoficjalny (potoczny), urzędowy (mówiony i pisany) i artystyczny.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze na temat, stara się zachować poprawność językową, ortograficzną i interpunkcyjną tekstu;
- zna najważniejsze zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, stara się je stosować w praktyce, popełnione błędy nie uniemożliwiają zrozumienia całości tekstu;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji z uwzględnieniem akapitów, stosuje cytat;
- stara się o estetyczny zapis wypowiedzi;
- sporządza w różnych formach notatkę dotyczącą wysłuchanej wypowiedzi;
- redaguje zrozumiałe ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, uwzględniając w nich najważniejsze, niezbędne elementy oraz właściwy zapis graficzny;
- tworzy plan dłuższej wypowiedzi;
- formułuje treść SMS-a, e-maila, starając się o ich poprawny zapis ortograficzny, dodaje komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;
- streszcza tekst (w tym popularnonaukowy), poprawnie przytaczając większość zagadnień;
- pisze schematyczny opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny;
- tworzy krótką wypowiedź o charakterze argumentacyjnym;
- w rozprawce z pomocą nauczyciela formułuje tezę, hipotezę oraz argumenty, odróżnia przykład od argumentu, wnioskuje, stara się stosować właściwe rozprawce słownictwo;
- pisze proste opowiadanie odtwórcze i twórcze; wie, jak umieścić dialog w tekście;
- stosuje narrację pierwszo- i trzecioosobową;
- opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje wybrane cechy bohaterów literackich i rzeczywistych;
- pisze CV, a z pomocą nauczyciela podanie i list motywacyjny we własnej sprawie;
- przygotowuje prosty wywiad, zachowując jego układ (pytania – odpowiedzi);
- opisuje elementy dzieła malarskiego, grafiki, plakatu, rzeźby, fotografii, wykorzystuje w nich z pomocą nauczyciela podane konteksty;
- pisze prostą, schematyczną recenzję książki/filmu/przedstawienia;
- mówi na temat;
- wyraża swoje zdanie i umie je krótko, ale logicznie uzasadnić;
- w tekstach mówionych zachowuje poprawność akcentowania wyrazów i zdań, dba o poprawną wymowę, nie popełnia wielu rażących błędów językowych, jego wypowiedź jest komunikatywna;
- wygłasza krótki monolog, podejmuje próbę wygłaszania przemówienia oraz próby uczestniczenia w dyskusji;
- wygłasza z pamięci tekst poetycki.

III. Kształcenie językowe (gramatyka języka polskiego, komunikacja językowa i kultura języka, ortografia i interpunkcja)

- zna podstawowe zasady ortograficzne (u, ó, ż, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielka i mała litera, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości głosek) i najważniejsze wyjątki od nich, stara się stosować je w praktyce, w razie problemów korzysta ze słownika ortograficznego;

- wie, czym jest błąd językowy, stara się stosować podstawowe zasady poprawności językowej, a w razie wątpliwości korzysta ze słowników, przede wszystkim słownika języka polskiego, słownika poprawnej polszczyzny oraz słownika frazeologicznego;
- ma podstawową wiedzę (stosuje ją w praktyce samodzielnie lub z niewielką pomocą) z zakresu gramatyki języka polskiego:
    - **fonetyki** – zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne (np. w parach p–b, t–d itd.), ustne, nosowe, twarde i miękkie; wie, na czym polega zjawisko upodobnień pod względem dźwięczności, dostrzega rozbieżności między mową a pismem;
    - **słowotwórstwa i słownictwa** – wie, czym są wyraz podstawowy i pochodny, formant, rdzeń, rodzina wyrazów i rozpoznaje je na przykładach omawianych na lekcji; rozumie różnicę między wyrazem pokrewnym a bliskoznacznym, dostrzega zróżnicowanie formantów pod względem ich funkcji, zna i rozumie znaczenie wybranych przysłów, powiedzeń, frazeologizmów itp., z pomocą nauczyciela odróżnia synonimy, antonimy, homonimy, rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone, zna pojęcia treść i zakres wyrazu;
    - **fleksji** – rozpoznaje na typowych przykładach części mowy: odmienne – rzeczownik, czasownik (dokonany, niedokonany, czasownik w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje), potrafi je odmieniać; rozpoznaje na typowych przykładach nieodmienne części mowy – przysłówek (w tym odprzymiotnikowy), samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek), stara się stosować wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły nie i -by z różnymi częściami mowy, zna imiesłowy, z pomocą nauczyciela wyjaśnia zasady ich tworzenia i odmiany;
    - **składni** – rozpoznaje na typowych przykładach części zdania: podmiot, orzeczenie, przydawkę, dopełnienie, okolicznik, rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu pojedynczym, a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, przy pomocy nauczyciela wskazuje człon nadrzędny i podrzędny, wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, rozpoznaje zdania bezpodmiotowe, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie, sporządza wykresy typowych zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia zdania składowe w typowych zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi wymienić i określić na łatwych przykładach rodzaje zdań pojedynczych (rozwinięte i nierozwinięte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe), złożonych (współrzędnie i podrzędnie), odróżnia zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące, stosuje je w swoich wypowiedziach;
- zna i próbuje stosować normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych;
- wie, czym są manipulacja i prowokacja językowa;
- zna językowe sposoby osiągania porozumienia, intuicyjnie je stosuje.

Ocenę dostateczną (3) otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dopuszczającą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

SŁUCHANIE

- świadomie uczestniczy w sytuacji komunikacyjnej przez uważne słuchanie wypowiedzi innych jej uczestników, rozumie większość wypowiedzi, reaguje na wypowiedzi kolegów i nauczyciela, m.in. prosi o ich powtórzenie, wyjaśnienie;
- określa tematykę wysłuchanego utworu, ocenia wartość wysłuchanego tekstu, wybiera z wysłuchanego tekstu potrzebne informacje;
- rozróżnia teksty o charakterze informacyjnym;
- podejmuje próby rozpoznania intencji nadawcy wysłuchanego utworu, w tym aluzję, sugestię, manipulację;
- rozpoznaje w typowych tekstach i sytuacjach komizm, kpinę i ironię jako wyraz intencji wypowiedzi.

CZYTANIE UTWORÓW LITERACKICH I ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY

- podejmuje próby samodzielnego odczytania różnych tekstów współczesnych i dawnych na poziomie przenośnym, podejmuje próby odczytania ich w różnych kontekstach;
- rozumie znaczenie archaizmów obecnych w tekstach literackich lub odszukuje ich znaczenie w przypisach;
- odczytuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę, fotografię) na poziomie dosłownym i przenośnym, przy niewielkiej pomocy określa temat utworu i poruszony problem, odnosi się do najważniejszych kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- zauważa i rozumie podstawowe emocje oraz argumenty zawarte w wypowiedziach, a także tezę, argumenty i przykłady w wypowiedzi;
- samodzielnie wskazuje najważniejsze informacje zawarte w tekście, przytacza opinie;
- odróżnia opinię od faktu, fikcję od kłamstwa oraz fikcję od rzeczywistości, rozumie znaczenie terminów realizm i fantastyka;
- dostrzega w analizowanym tekście perswazję, sugestię, ironię i nieskomplikowane aluzje;
- wskazuje elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim, rozumie sytuację, w jakiej znajdują się bohaterowie;
- identyfikuje nadawcę i adresata wypowiedzi i określa ich główne cechy;
- dostrzega i omawia główne motywy postępowania bohaterów;
- identyfikuje w tekście poetyckim cechy liryki;
- rozróżnia takie gatunki liryczne, jak pieśń, hymn, tren, fraszka;
- charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu i bohatera wiersza, nie utożsamia ich z autorem;
- wskazuje środki wyrazu artystycznego wypowiedzi: neologizm, prozaizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, porównanie, archaizację, kolokwializm;
- wyodrębnia w tekście obrazy poetyckie i omawia sposób obrazowania;

- odróżnia cechy gatunkowe noweli, powieści (i jej gatunków), opowiadania, legendy, baśni, przypowieści (paraboli), mitu, bajki, utworu fantasy, epopei;
- identyfikuje elementy świata przedstawionego w utworze;
- omawia fabułę, odróżnia fabułę utworu od akcji;
- analizuje funkcję podtytułu, motta, puenty, punktu kulminacyjnego w utworach;
- omawia i analizuje elementy komiksu, piosenki;
- określa rodzaj narracji w tekście (pierwszoosobowa, trzecioosobowa);
- wyodrębnia w tekście epickim fragmenty opowiadania i opisu;
- rozpoznaje cechy dramatu jako rodzaju literackiego w tekście, stosuje w praktyce słownictwo dotyczące dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog, zna najważniejsze cechy tragedii, komedii i dramatu właściwego, potrafi zakwalifikować typowe utwory dramatyczne do poszczególnych rodzajów dramatu;
- czyta z podziałem na role i ze zrozumieniem dialogi ze scenariuszy, rozumie budowę i treść dramatu;
- podaje przykłady utworów należących do literatury dydaktycznej, wymienia cechy bajki;
- wskazuje w balladzie elementy typowe dla różnych rodzajów literackich;
- wyszukuje informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym, indeksie i przypisach, wykorzystuje do pracy spis treści;
- wyszukuje i zapisuje cytaty z poszanowaniem praw autorskich, sporządza prosty przypis;
- wymienia i rozpoznaje gatunki dziennikarskie: wywiad, artykuł, reportaż;
- analizuje proste symbole i alegorie występujące w poznanych tekstach kultury;
- rozpoznaje adaptację utworu literackiego, wie, czym się różni od oryginalnego tekstu;
- określa rolę osób uczestniczących w procesie powstawania przedstawienia teatralnego oraz filmu;
- dostrzega związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury (np. obrazem, plakatem, dziełem muzycznym, rzeźbą);
- wspólnie z innymi lub samodzielnie dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji wybranych zjawisk społecznych oraz prezentuje je w ramach różnych projektów grupowych;
- rozpoznaje aforyzm i anegdotę;
- w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) zauważa elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia;
- dostrzega funkcje środków pozajęzykowych w sztuce teatralnej i filmie;
- rozpoznaje na typowych przykładach styl oficjalny, nieoficjalny (potoczny), urzędowy (mówiony i pisany) i artystyczny;
- potrafi nazwać pejzaż, portret, scenę rodzajową, martwą naturę.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze na temat, starając się zachować przejrzystą kompozycję logicznej i spójnej wypowiedzi, pisze teksty zrozumiałe i klarowne, wyraża opinię i podaje argumenty na poparcie własnego stanowiska;
- wykazuje dbałość o poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną tekstu, zna najważniejsze zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, stara się je stosować w praktyce;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji, stosuje akapity, dba o spójne nawiązania między poszczególnymi częściami wypowiedzi;

- wykazuje dbałość o estetykę zapisu;
- sporządza w różnych formach notatkę dotyczącą treści przeczytanego tekstu;
- redaguje ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, uwzględniając w nich z reguły wszystkie elementy i właściwy zapis graficzny;
- tworzy plan ramowy i szczegółowy dłuższej wypowiedzi;
- formułuje treść SMS-a, e-maila, stosując poprawny zapis ortograficzny, dodaje poprawny komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;
- streszcza, parafrazuje tekst (w tym tekst naukowy i popularnonaukowy), poprawnie i samodzielnie przytaczając większość zagadnień;
- pisze opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny, zgodnie z cechami gatunkowymi tekstów;
- tworzy krótką wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, w rozprawce formułuje tezę, hipotezę oraz argumenty, dobiera przykłady do argumentów, podejmuje próbę wnioskowania, stosuje właściwe rozprawce słownictwo, rozróżnia rozprawkę z tezą od rozprawki z hipotezą;
- pisze opowiadanie odtwórcze i twórcze; umieszcza dialog w tekście;
- stosuje, w zależności od potrzeb tworzonego przez niego tekstu, narrację pierwszo- lub trzecioosobową;
- w tekstach własnych wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym opis sytuacji, opis przeżyć, charakterystykę;
- opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje najważniejsze cechy bohaterów literackich i rzeczywistych;
- samodzielnie pisze swoje CV, podanie i list motywacyjny we własnej sprawie;
- przeprowadza i zapisuje wywiad, stosuje właściwy zapis graficzny;
- opisuje dzieło malarskie, grafikę, plakat, rzeźbę, fotografię z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; odczytuje wybrane sensy przenośne w różnych tekstach kultury;
- pisze schematyczną recenzję książki/filmu/przedstawienia, uwzględniając w niej swoją opinię;
- płynnie mówi na podany temat, starając się zachować zasady poprawności językowej i stylistycznej;
- wyraża swoje zdanie i umie je logicznie uzasadnić, odnosi się do cudzych poglądów i poznanych idei;
- zna zasady poprawnej wymowy oraz norm dotyczących akcentowania wyrazów i zdań, zna wyjątki w akcentowaniu wyrazów;
- wygłasza poprawny monolog, krótkie przemówienie, stara się uczestniczyć w dyskusji;
- uczestniczy w dyskusji zgodnie z zasadami kultury;
- rozróżnia środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia;
- zna i stosuje językowe sposoby osiągania porozumienia, stosuje zasady etykiety językowej i przestrzega zasad etyki mowy;
- dostrzega zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację.

III. Kształcenie językowe (gramatyka języka polskiego, komunikacja językowa i kultura języka, ortografia i interpunkcja)

- zna zasady ortograficzne (u, ó, ż, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielką i małą literą, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości głosek) i wyjątki od nich, stosuje je w praktyce, w razie problemów korzysta ze słownika ortograficznego;
- dostrzega większość błędów językowych, korzysta z różnych źródeł, by je skorygować;
- stosuje w tworzonych tekstach podstawową wiedzę językową z zakresu fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni;
- ma podstawową wiedzę i stosuje ją w praktyce na typowych przykładach z zakresu:
    - **fonetyki** – zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe, twarde i miękkie; wskazuje upodobnienia pod względem dźwięczności w poznanych przykładach; dostrzega rozbieżności między mową a pismem i zgodnie z tym zapisuje wyrazy, w których rozbieżności te występują;
    - **słowotwórstwa i słownictwa** – wie, czym są wyraz podstawowy i pochodny, formant, rdzeń, rodzina wyrazów i rozpoznaje je na typowych przykładach; rozumie różnicę między wyrazem pokrewnym a bliskoznacznym, dostrzega zróżnicowanie formantów pod względem ich funkcji, stosuje w swoich wypowiedziach przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy itp., potrafi podać przykłady synonimów, homonimów, antonimów, wskazuje wyrazy rodzime i zapożyczone; rozumie różnice między treścią a zakresem wyrazu, w parze wyrazów potrafi wskazać wyraz o bogatszej treści i mniejszym zakresie, a także o uboższej treści i większym zakresie;
    - **fleksji** – rozpoznaje części mowy: odmienne – rzeczownik, czasownik (dokonany, niedokonany, czasownik w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje), potrafi je odmieniać; rozpoznaje nieodmienne części mowy – przysłówek (w tym odprzymiotnikowy), samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek), stara się stosować wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły nie i -by z różnymi częściami mowy, rozpoznaje imiesłowy, zna zasady ich tworzenia i odmiany;
    - **składni** – rozpoznaje części zdania: podmiot, orzeczenie, przydawkę, dopełnienie, okolicznik, rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu pojedynczym, a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, wskazuje człon nadrzędny i podrzędny, wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie, sporządza wykresy zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia zdania składowe w typowych zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi wymienić i określić na typowych przykładach typy zdań pojedynczych (rozwinięte i nierozwinięte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe), złożonych (współrzędnie i podrzędnie), w swoich wypowiedziach stosuje zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- zna i stosuje znane mu normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych;
- rozpoznaje i analizuje wybrane przykłady manipulacji i prowokacji językowej;
- zna językowe sposoby osiągania porozumienia.

Ocenę dobrą (4) otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dostateczną oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

SŁUCHANIE

- uważnie słucha i rozumie wypowiedzi kolegów i nauczyciela, żywo reaguje na wypowiedzi kolegów i nauczyciela, m.in. prosi o ich powtórzenie, uzupełnienie, wyjaśnienie;
- słucha nagrań recytacji utworów poetyckich i prozatorskich oraz dostrzega środki wyrazu artystycznego tekstu;
- wskazuje w tekstach treści informacyjne i perswazyjne;
- analizuje i rozpoznaje intencję nadawcy wysłuchanego utworu, w tym aluzję, sugestię, manipulację;
- rozpoznaje komizm, kpinę i ironię jako wyraz intencji wypowiedzi.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- samodzielnie odczytuje większość tekstów współczesnych i dawnych na poziomie przenośnym, a w ich odczytaniu odnosi się do różnych kontekstów; czyta płynnie, stosując się do zasad poprawnej interpunkcji, akcentowania i intonacji;
- rozumie znaczenie archaizmów obecnych w tekstach literackich, odszukuje ich znaczenie w przypisach;
- interpretuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę, fotografię) na poziomie dosłownym i przenośnym, określa temat utworu i różnorakie poruszone w nim problemy, interpretuje tytuł utworu, odnosi się do najważniejszych kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;
- rozumie i omawia podstawowe emocje oraz argumenty zawarte w wypowiedziach, a także tezę, argumenty i przykłady w wypowiedzi;
- odczytuje informacje zawarte w tekście, przytacza i sensownie komentuje opinie;
- odróżnia opinię od faktu, fikcję od kłamstwa, fikcję od rzeczywistości w tekstach literackich i dziennikarskich, stosuje te rozróżnienia w praktyce, płynnie stosuje terminy: realizm i fantastyka;
- analizuje w tekście manipulację, sugestię, ironię, aluzję, nazywa je;
- omawia elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim, rozumie sytuację, w jakiej się znajdują bohaterowie;
- charakteryzuje nadawcę i adresata wypowiedzi;
- dostrzega i wyjaśnia motywy postępowania bohaterów, ocenia ich zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych zasad moralnych;
- omawia w tekście poetyckim cechy liryki;
- identyfikuje utwory należące do takich gatunków lirycznych, jak pieśń, hymn, tren, fraszka; wskazuje ich cechy;
- charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu i bohatera wiersza (jej sytuację, uczucia i stany), nie utożsamiając ich z autorem;
- przytacza środki wyrazu artystycznego wypowiedzi: neologizm, prozaizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, porównanie, archaizację, kolokwializm, określa ich funkcje w tekście;
- podejmuje próby interpretacji obrazów poetyckich;

- odróżnia i omawia cechy gatunkowe noweli, powieści (i jej gatunków), opowiadania, legendy, baśni, przypowieści (paraboli), mitu, bajki, epopei;
- przedstawia i analizuje elementy świata przedstawionego w utworze, omawia ich funkcję w konstrukcji utworu;
- omawia wpływ rodzaju narracji na kształt utworu;
- w komiksach, piosenkach i innych tekstach kultury popularnej znajduje nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych;
- wyodrębnia w tekście epickim fragmenty np. charakterystyki pośredniej i bezpośredniej, opisu przeżyć, tekstów użytkowych;
- wymienia cechy dramatu jako rodzaju literackiego, stosuje w praktyce słownictwo dotyczące dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog, zna cechy tragedii, komedii i dramatu właściwego, potrafi zakwalifikować utwory dramatyczne do poszczególnych rodzajów dramatu;
- interpretuje głosowo dialogi ze scenariuszy, rozumie budowę i treść dramatu;
- omawia cechy literatury dydaktycznej, wymienia cechy bajki;
- omawia w balladzie elementy typowe dla różnych rodzajów literackich;
- wyszukuje informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym, indeksie i przypisach;
- wykorzystuje do pracy spis treści, wyszukuje i zapisuje cytaty z poszanowaniem praw autorskich, sporządza przypis, wyszukuje i porównuje informacje w różnych tekstach, m.in. popularnonaukowych i naukowych;
- dostrzega różnice stylu i intencji między tekstem literackim, naukowym i popularnonaukowym, wyszukuje w nich potrzebne informacje;
- wymienia i rozpoznaje gatunki dziennikarskie: wywiad, artykuł, reportaż, podaje cechy tych gatunków, uzasadnia przynależność tekstu prasowego do publicystyki;
- analizuje i podejmuje próby odczytania symboli i alegorii występujących w poznanych tekstach kultury;
- ocenia adaptację utworu literackiego; krytycznie wypowiada się na jej temat, odwołując się do jej struktury i treści;
- analizuje związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury (np. obrazem, plakatem, dziełem muzycznym, rzeźbą);
- samodzielnie dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji wybranych zjawisk społecznych oraz prezentuje je w ramach różnych projektów grupowych;
- interpretuje aforyzm i anegdotę;
- w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) zauważa elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia; analizuje wybrane z nich;
- analizuje funkcje środków pozajęzykowych w sztuce teatralnej i filmie;
- wyróżnia w tekście cechy stylu oficjalnego, nieoficjalnego (potocznego), urzędowego (mówionego i pisanego) i artystycznego;
- interpretuje pejzaż, portret, scenę rodzajową, martwą naturę; wie, czym się różnią, dostrzega ważne elementy i wybrane konteksty dzieła malarskiego.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze na temat, stosując przejrzystą kompozycję logicznej wypowiedzi, polemizuje ze stanowiskiem innych, formułuje rzeczowe argumenty poparte przykładami;
- zachowuje poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną tworzonego tekstu, stosuje najważniejsze zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, pisze przeważnie teksty wyczerpujące temat, zrozumiałe, klarowne;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji z uwzględnieniem akapitów, stosuje cytat i potrafi go wprowadzić do tekstu, pamiętając o cudzysłowie oraz nawiązaniu, dba o spójne nawiązania między poszczególnymi częściami wypowiedzi, w tym w przemówieniu;
- zachowuje estetykę zapisu;
- dobiera formę notatki dotyczącej wysłuchanej wypowiedzi do własnych potrzeb;
- redaguje poprawne ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, apel, uwzględniając w nich wszystkie elementy i właściwy zapis graficzny;
- tworzy plan ramowy i szczegółowy dłuższej wypowiedzi, uwzględniając w nim najważniejsze zagadnienia, zgodnie z funkcją tworzonego tekstu;
- formułuje treść SMS-a, e-maila, stosując poprawny zapis ortograficzny; dodaje poprawny komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;
- streszcza, parafrazuje tekst (w tym tekst naukowy i popularnonaukowy), poprawnie i samodzielnie przytaczając większość zagadnień, zgodnie z funkcją skracanego czy przekształcanego tekstu;
- pisze poprawne opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny, zgodnie z cechami gatunkowymi tekstów i funkcją tekstu;
- tworzy wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, w rozprawce formułuje tezę, hipotezę oraz argumenty, samodzielnie podaje przykłady do argumentów, wnioskuje, stosuje właściwe rozprawce słownictwo;
- w opowiadaniu odtwórczym i twórczym stosuje elementy charakterystyki pośredniej, wprowadza realia epoki w tekście odwołującym się do minionych epok;
- stosuje, w zależności od potrzeb tworzonego przez niego tekstu, narrację pierwszo- lub trzecioosobową;
- w tekstach własnych swobodnie wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym opis sytuacji, opis przeżyć wewnętrznych, mowę zależną i niezależną w celu dynamizowania akcji i charakteryzowania bohatera;
- opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje cechy bohaterów literackich i rzeczywistych;
- posługuje się stylem urzędowym, samodzielnie pisze swoje CV, podanie i list motywacyjny;
- przeprowadza i zapisuje wywiad, stosuje w nim właściwy zapis graficzny, stara się formułować ciekawe pytania, wykorzystuje zdobytą z różnych źródeł wiedzę na temat podjęty w rozmowie;
- opisuje dzieło malarskie, grafikę, plakat, rzeźbę, fotografię z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; odczytuje sensy przenośne w wybranych tekstach kultury, podejmuje próbę interpretacji tekstu kultury, np. obrazu, plakatu, grafiki;
- pisze recenzję książki/filmu/przedstawienia, uwzględniając w niej swoją opinię oraz podstawowe słownictwo związane z dziedziną recenzowanego zjawiska;
- wyraża swoje zdanie i umie je logicznie uzasadnić, odnosi się do cudzych poglądów i poznanych idei;

- stosuje się do zasad poprawnej wymowy oraz norm dotyczących akcentowania wyrazów i zdań, zna i stosuje wyjątki w akcentowaniu wyrazów;
- wygłasza poprawny monolog, przemówienie, aktywnie uczestniczy w dyskusji;
- prezentuje w dyskusji swoje stanowisko, rozwija je odpowiednio dobranymi argumentami, świadomie stosuje retoryczne środki wyrazu;
- uczestniczy w dyskusji zgodnie z zasadami kultury, logicznie formułuje argumenty;
- potrafi zastosować środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia;
- zna i stosuje językowe sposoby osiągania porozumienia, zasady etykiety językowej i przestrzega zasad etyki mowy;
- reaguje z zachowaniem zasad kultury na zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację.

III. Kształcenie językowe (gramatyka języka polskiego, komunikacja językowa i kultura języka, ortografia i interpunkcja)

- sprawnie stosuje w praktyce zasady ortograficzne (u, ó, ż, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielka i mała litera, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości głosek), w razie wątpliwości korzysta ze słownika ortograficznego;
- koryguje błędy językowe w tworzonym przez siebie tekście, analizuje i porównuje przy tym wiedzę z różnych źródeł informacji;
- analizuje elementy językowe w tekstach kultury (np. w reklamach, plakacie, piosence), wykorzystując wiedzę o języku w zakresie fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni;
- ma wiedzę, którą stosuje w praktyce, z zakresu:
    - **fonetyki** – zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe, twarde, miękkie; wskazuje upodobnienia pod względem dźwięczności; dostrzega rozbieżności między mową a pismem i zgodnie z tym zapisuje wyrazy, w których rozbieżności te występują;
    - **słowotwórstwa i słownictwa** – rozpoznaje wyraz podstawowy i pochodny, formant, rdzeń, tworzy rodzinę wyrazów; odróżnia wyraz pokrewny od bliskoznacznego, stosuje poprawnie formanty do tworzenia wyrazów pochodnych, umie je nazwać, rozpoznaje wyrazy złożone słowotwórczo; świadomie stosuje w swoich wypowiedziach popularne przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy we właściwym kontekście itp., rozróżnia synonimy, homonimy, antonimy, wskazuje wyrazy rodzime i zapożyczone; wyjaśnia różnice między treścią a zakresem wyrazu, różnicuje wyrazy ze względu na ich treść i zakres;
    - **fleksji** – nazywa i odmienia odmienne części mowy: rzeczownik, czasownik (dokonany, niedokonany, czasownik w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje); nazywa nieodmienne części mowy: przysłówek (w tym odprzymiotnikowy), samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek, wykrzyknik); stosuje wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły nie i -by z różnymi częściami mowy; tworzy i odmienia imiesłowy;
    - **składni** – rozpoznaje i nazywa części zdania: podmiot (i jego rodzaje: gramatyczny, logiczny, szeregowy i domyślny), orzeczenie (odróżnia orzeczenie czasownikowe od imiennego), przydawkę, dopełnienie, okolicznik (czasu, miejsca, sposobu, przyczyny, celu); nazywa związki

wyrazów w zdaniu pojedynczym (w tym rozpoznaje wyraz nadrzędny i podrzędny), a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, wskazuje człon nadrzędny i podrzędny; wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie; dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie, sporządza wykresy zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia zdania składowe w zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi określić typy zdań pojedynczych (rozwinięte i nierozwinięte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe), złożonych (współrzędnie i podrzędnie), a także rozpoznać rodzaje zdań złożonych współrzędnie (łącznie, rozłącznie, przeciwstawnie i wynikowo) i podrzędnie (przydawkowe, dopełnieniowe, okolicznikowe, podmiotowe i orzecznikowe); w swoich wypowiedziach stosuje zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące;

- świadomie stosuje znane mu normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych;
- analizuje przykłady manipulacji i prowokacji językowej, nie poddaje się im;
- zna językowe sposoby osiągania porozumienia, świadomie je stosuje.

Ocenę bardzo dobrą (5) otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dobrą oraz:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

SŁUCHANIE

- aktywnie słucha i rozumie wypowiedzi kolegów i nauczyciela jako uczestnik różnych sytuacji mówienia w czasie zajęć lekcyjnych, analizuje treść i kompozycję wypowiedzi innych, poprawność językową i stylistyczną;
- słucha nagrań recytacji utworów poetyckich i prozatorskich oraz ocenia zabiegi związane z prezentacją walorów artystycznych tekstu;
- interpretuje wysłuchany tekst, uwzględniając intencję jego nadawcy, w tym aluzję, sugestię, manipulację;
- analizuje i omawia w wysłuchanych utworach elementy komizmu, kpiny i ironii jako wyraz intencji wypowiedzi.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- samodzielnie odczytuje teksty współczesne i dawne na poziomie przenośnym i symbolicznym, interpretuje je w różnych kontekstach, czyta płynnie, stosując się do zasad poprawnej interpunkcji, akcentowania i intonacji oraz uwzględnia budowę wersyfikacyjną, a także organizację rytmiczną utworu poetyckiego;
- rozumie znaczenie archaizmów obecnych w tekstach literackich, odszukuje ich znaczenie w przypisach lub innych źródłach, odróżnia archaizm od archaizacji;
- analizuje tekst literacki i inne dzieła sztuki (np. obraz, rzeźbę, grafikę) na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym, określa temat utworu i poruszone problemy, ustosunkowuje się do nich,

dąży do zrozumienia ich złożoności i niejednoznaczności, samodzielnie interpretuje tytuł utworu, odnosi się do kontekstów, np. biograficznego, historycznego, kulturowego;

- zauważa, rozumie i omawia emocje oraz argumenty zawarte w wypowiedziach, a także tezę, argumenty i przykłady w wypowiedzi, polemizuje z nimi;
- interpretuje informacje zawarte w tekście, przytacza i komentuje opinie, odnosząc się do nich;
- odróżnia prawdę od prawdopodobieństwa, wskazuje elementy biograficzne i autobiograficzne w dziełach literackich; płynnie stosuje terminy realizm i fantastyka;
- ustosunkowuje się do różnych sposobów oddziaływania tekstu na odbiorcę, takich jak sugestia, ironia, aluzja, wartościowanie, manipulacja itp., płynnie stosuje ww. terminy;
- całościowo omawia elementy tragizmu i komizmu w dziele literackim, rozumie złożone sytuacje, w jakich znajdują się bohaterowie;
- szczegółowo charakteryzuje nadawcę i adresata wypowiedzi, podaje odpowiednie fragmenty tekstu na potwierdzenie swych ustaleń;
- dostrzega i wyjaśnia złożone motywy postępowania bohaterów, wartościuje ich zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych zasad moralnych, stara się unikać prostych, jednoznacznych ocen;
- wskazuje w tekstach cechy typowe dla liryki, epiki czy dramatu, cechy gatunkowe takich tekstów, jak pieśń, hymn, tren, fraszka;
- charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu i bohatera wiersza (jej sytuację, uczucia i stany), podaje odpowiednie fragmenty tekstu na potwierdzenie swych ustaleń;
- analizuje środki stylistyczne, takie jak neologizm, prozaizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, porównanie, archaizację, kolokwializm, określa ich funkcje w tekście i wpływ na kształt i wymowę utworu;
- wnikliwie omawia obrazy poetyckie obecne w tekście;
- odróżnia i omawia cechy gatunkowe noweli, powieści (i jej gatunków), opowiadania, legendy, baśni, przypowieści (paraboli), mitu, bajki, utworu fantasy, epopei, podaje odpowiednie fragmenty tekstu na potwierdzenie swych ustaleń;
- przedstawia i szczegółowo analizuje elementy świata przedstawionego w utworze, omawia ich funkcję w konstrukcji utworu;
- stosuje w praktyce słownictwo dotyczące dramatu: akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog (w tym monolog wewnętrzny) i dialog, zna cechy tragedii, komedii i dramatu właściwego, potrafi zakwalifikować utwory dramatyczne do poszczególnych rodzajów dramatu, odróżnia dramat od inscenizacji i adaptacji;
- proponuje własną interpretację głosową dialogów ze scenariuszy, rozumie budowę i treść dramatu;
- omawia cechy literatury dydaktycznej, podaje przykłady utworów należących do literatury dydaktycznej, wymienia cechy bajki;
- wskazuje, jaką funkcję pełnią w balladzie elementy typowe dla różnych rodzajów literackich;
- wyszukuje informacje w tekście popularnonaukowym, naukowym, publicystycznym, indeksie i przypisach; wykorzystuje do pracy spis treści, wyszukuje i zapisuje cytaty z poszanowaniem praw autorskich, sporządza przypis, wyszukuje i porównuje informacje w różnych tekstach, m.in. popularnonaukowych i naukowych, używa ich do własnych celów;
- ma świadomość różnic stylu i intencji między tekstem literackim, naukowym, popularnonaukowym i publicystycznym;
- wymienia i rozpoznaje gatunki dziennikarskie: wywiad, artykuł, reportaż; podaje cechy tych gatunków, uzasadnia przynależność tekstu prasowego do publicystyki; w wypowiedziach świadomie

i konsekwentnie stosuje nazwy gatunków publicystycznych; wie, czym publicystyka różni się od literatury;

- analizuje i interpretuje symbole i alegorie występujące w tekstach kultury, określa ich funkcje;
- wie, czym się różni adaptacja od oryginalnego tekstu; analizuje zamysł pisarza i twórców adaptacji;
- określa i ocenia rolę osób uczestniczących w procesie powstawania przedstawienia teatralnego oraz filmu;
- wnikliwie, korzystając z różnych źródeł informacji, analizuje związki między dziełem literackim a innym tekstem kultury (np. obrazem, plakatem, dziełem muzycznym, rzeźbą);
- samodzielnie dokonuje przekładu intersemiotycznego tekstów kultury i interpretacji wybranych zjawisk społecznych oraz prezentuje je w ramach różnych projektów, samodzielnych lub grupowych, podejmuje w nich tematy związane z historią, filozofią, sztuką;
- interpretuje aforyzm i anegdotę;
- w cudzej wypowiedzi (w tym literackiej) analizuje i omawia elementy retoryki: powtórzenia, pytania retoryczne, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia;
- dostrzega i omawia funkcje środków pozajęzykowych w sztuce teatralnej i filmie;
- wskazuje elementy stylu oficjalnego, nieoficjalnego (potocznego), urzędowego (mówionego i pisanego) i artystycznego w tekstach, np. literackich, i określa ich funkcję;
- interpretuje pejzaż, portret, scenę rodzajową, martwą naturę; wybiera i omawia konteksty związane z analizowanym dziełem.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- pisze wyczerpująco i na temat, stosując funkcjonalną, urozmaiconą kompozycję, logikę wypowiedzi;
- zachowuje poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną tworzonego tekstu, stosuje zasady interpunkcji zdania pojedynczego, złożonego i wielokrotnie złożonego, pisze teksty wyczerpujące temat, zrozumiałe, klarowne;
- zachowuje przemyślaną, trójdzielną kompozycję dłuższej wypowiedzi, w tym w przemówieniu; konsekwentnie i logicznie stosuje akapity, dba o spójne, ciekawe nawiązania między poszczególnymi częściami wypowiedzi;
- zachowuje estetykę zapisu, jego teksty są poprawne, przejrzyste i czytelne;
- posługując się bogatym słownictwem, poprawnie redaguje różne formy wypowiedzi, m.in. opowiadanie z elementami dialogu i monologu, opis, charakterystykę, zróżnicowane stylistycznie i funkcjonalnie opisy, recenzję i notatkę (różnorodne postaci);
- redaguje poprawne ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, pozdrowienia, życzenia, gratulacje, dedykację, apel, uwzględniając w nich wszystkie elementy i właściwy zapis graficzny i funkcję tekstu;
- tworzy plan ramowy i rozbudowany szczegółowy dłuższej wypowiedzi;
- formułuje treść SMS-a, e-maila, stosując poprawny zapis ortograficzny, dodaje trafny, przemyślany komentarz do przeczytanej informacji elektronicznej;
- streszcza, parafrazuje tekst (w tym tekst naukowy i popularnonaukowy), poprawnie i samodzielnie przytaczając zagadnienia;
- pisze opis, charakterystykę, sprawozdanie, list nieoficjalny i oficjalny, zgodnie z cechami gatunkowymi tekstów, stylizuje język, np. listu na język dawnych epok;

- tworzy wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, odwołując się do kontekstów, np. historycznego, biograficznego, kulturowego; w rozprawce swobodnie formułuje tezę, hipotezę oraz wnikliwe argumenty; samodzielnie podaje przykłady do argumentów; wnioskuje, dobierając słownictwo właściwe rozprawce;
- w opowiadaniu odtwórczym i twórczym indywidualizuje język bohatera, wprowadza nieszablonowe rozwiązania kompozycyjne;
- w tekstach własnych swobodnie i celowo wykorzystuje różne formy wypowiedzi, w tym opis sytuacji, opis przeżyć wewnętrznych, mowę zależną i niezależną w celu dynamizowania akcji i charakteryzowania bohatera;
- wnikliwie opisuje i charakteryzuje siebie, postaci rzeczywiste i fikcyjne, porównuje cechy bohaterów literackich i rzeczywistych, ocenia ich zachowania i postawy w odniesieniu do ogólnie przyjętych norm moralnych;
- samodzielnie pisze CV, podanie i list motywacyjny;
- przeprowadza i zapisuje wywiad, stosuje w nim właściwy zapis graficzny, dba o ciekawe pytania, wykorzystuje zdobytą z różnych źródeł wiedzę na temat podjęty w rozmowie;
- opisuje dzieło malarskie, grafikę, plakat, rzeźbę, fotografię z odniesieniem do odpowiednich kontekstów; odczytuje sensy przenośne w wybranych tekstach kultury, interpretuje tekst kultury, np. obrazu, plakatu, grafiki;
- pisze wyczerpującą recenzję książki/filmu/przedstawienia, uwzględniając w niej swoją opinię i operując właściwym dla recenzji słownictwem, omawia krytycznie elementy tekstu kultury, stosując odpowiednio dobrane słownictwo;
- wyraża własne zdanie, trafnie polemizuje ze stanowiskiem innych, formułuje rzeczowe i samodzielne argumenty poparte celnie dobranymi przykładami, np. wprowadza cytaty z tekstów filozoficznych, sentencje, przysłowia na poparcie swojego stanowiska;
- stosuje się do zasad poprawnej wymowy oraz norm dotyczących akcentowania wyrazów i zdań, zna i stosuje wyjątki w akcentowaniu wyrazów;
- wygłasza poprawny, ciekawy monolog, przemówienie, uczestniczy w dyskusji, posługując się wieloma środkami wyrazu;
- wyraża swoje zdanie i umie je logicznie uzasadnić, czynnie się odnosi do cudzych poglądów i poznanych idei;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji, używając środków językowych wyrażających stosunek mówiącego do przedstawianych treści; nawiązując do wypowiedzi przedmówców, podejmuje próby prowadzenia dyskusji;
- dobiera i stosuje różnorodne środki językowe odpowiednio do sytuacji i odbiorcy oraz rodzaju komunikatu;
- prezentuje w dyskusji swoje stanowisko, rozwija je odpowiednio dobranymi, przemyślanymi argumentami, świadomie stosuje retoryczne środki wyrazu;
- stosuje środki językowe w zależności od adresata wypowiedzi w oficjalnych i nieoficjalnych sytuacjach mówienia odpowiednio do sytuacji i odbiorcy oraz rodzaju komunikatu;
- zna i swobodnie stosuje językowe sposoby osiągania porozumienia, zasady etykiety językowej i przestrzega zasad etyki mowy;
- reaguje swobodnie i z zachowaniem zasad kultury na zjawisko brutalności słownej, kłamstwo i manipulację;

- płynnie mówi na podany temat, zachowując zasady poprawności językowej i stylistycznej; udowadnia swoje racje za pomocą rzeczowych argumentów ułożonych w logiczny wywód.

III. Kształcenie językowe (gramatyka języka polskiego, komunikacja językowa i kultura języka, ortografia i interpunkcja)

Umiejętnie stosuje wiedzę językową w zakresie:

- stosowania w praktyce zasad ortograficznych (u, ó, ż, rz, ch, h, om, on, em, en, ą, ę, pisownia przedrostków, wielka i mała litera, zasady dotyczące pisowni zakończeń wyrazów, oznaczenia miękkości głosek), korzysta ze słownika ortograficznego, by wyjaśnić wątpliwości dotyczące wyrazów rzadkich, o nietypowej pisowni;
- dostrzegania i korekty błędów językowych w tworzonym przez siebie tekście;
- analizy elementów językowych w tekstach kultury (np. w reklamach, plakacie, piosence), z wykorzystaniem wiedzy o języku w zakresie fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni;
- ma wiedzę, którą płynnie stosuje w praktyce, z zakresu:
    - **fonetyki** – zna różnicę między głoską a literą; rozróżnia samogłoski i spółgłoski, głoski dźwięczne, bezdźwięczne, ustne, nosowe, twarde, miękkie; wie, na czym polega zjawisko upodobnień pod względem dźwięczności; ma świadomość rozbieżności między mową a pismem i zgodnie z tym zapisuje wyrazy, w których rozbieżności te występują;
    - **słowotwórstwa i słownictwa** – rozpoznaje wyraz podstawowy i pochodny, formant, rdzeń, tworzy rodzinę wyrazów; odróżnia wyraz pokrewny od bliskoznacznego, poprawnie stosuje formanty do tworzenia wyrazów pochodnych, umie je nazwać, rozpoznaje wyrazy złożone słowotwórczo, świadomie stosuje w swoich wypowiedziach popularne przysłowia, powiedzenia, frazeologizmy we właściwym kontekście itp., rozróżnia synonimy, homonimy, antonimy, wskazuje wyrazy rodzime i zapożyczone; wyjaśnia różnice między treścią a zakresem wyrazu, różnicuje wyrazy ze względu na ich treść i zakres;
    - **fleksji** – swobodnie nazywa i odmienia odmienne części mowy (także w przypadku wyrazów podchwytliwych): rzeczownik (z podziałem na osobowy, nieosobowy, żywotny, nieżywotny, pospolity, własny), czasownik (dokonany, niedokonany, w stronie czynnej, biernej i zwrotnej), przymiotnik, liczebnik (i jego rodzaje); nazywa nieodmienne części mowy (także w przypadku podchwytliwych wyrazów): przysłówek (w tym odprzymiotnikowy), samodzielne i niesamodzielne (spójnik, partykuła, przyimek, wykrzyknik), stosuje wiedzę o częściach mowy w poprawnym zapisie: głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, przyimków, zakończeń czasowników, partykuły nie i -by z różnymi częściami mowy, tworzy i odmienia imiesłowy;
    - **składni** – rozpoznaje i nazywa części zdania: podmiot (i jego rodzaje: gramatyczny, logiczny, szeregowy i domyślny), orzeczenie (odróżnia orzeczenie czasownikowe od imiennego), przydawkę, dopełnienie, okolicznik (czasu, miejsca, sposobu, przyczyny, celu), nazywa związki wyrazów w zdaniu pojedynczym (w tym rozpoznaje wyraz nadrzędny i podrzędny w związkach wyrazów, rozpoznaje związek zgody, rządu i przynależności), a także zależności między zdaniami składowymi w zdaniu złożonym, wykorzystuje wiedzę o budowie wypowiedzenia pojedynczego i złożonego w przekształcaniu zdań pojedynczych na złożone i odwrotnie oraz wypowiedzeń z imiesłowowym równoważnikiem zdania na zdanie złożone i odwrotnie, dokonuje przekształceń z mowy zależnej na niezależną i odwrotnie, sporządza wykresy rozbudowanych zdań pojedynczych, złożonych i wielokrotnie złożonych, wyodrębnia

zdania składowe w zdaniach złożonych i wielokrotnie złożonych, potrafi określić typy zdań pojedynczych (rozwinięte i nierozwinięte, oznajmujące, rozkazujące, pytające, wykrzyknikowe), złożonych (współrzędnie i podrzędnie), a także rozpoznać rodzaje zdań złożonych współrzędnie (łącznie, rozłącznie, przeciwstawnie i wynikowo) i podrzędnie (przydawkowe, dopełnieniowe, okolicznikowe, podmiotowe i orzecznikowe) na prostych przykładach; w swoich wypowiedziach stosuje zdania, uwzględniając cel wypowiedzi: oznajmujące, pytające i rozkazujące;

- swobodnie wykorzystuje znane normy językowe i zasady grzecznościowe odpowiednie dla wypowiedzi publicznych;
- rozpoznaje i rozumie przykłady manipulacji i prowokacji językowej, aktywnie je komentuje i reaguje na nie;
- zna językowe sposoby osiągania porozumienia, aktywnie i asertywnie je stosuje.

Ocenę celującą (6) otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę bardzo dobrą, a ponadto przejawia wiele umiejętności w zakresie przykładowo podanych zagadnień:

I. Kształcenie literackie i kulturowe

SŁUCHANIE

- ocenia wysłuchany tekst pod względem merytorycznym oraz poprawnościowym, stosuje kryteria oceny odpowiednio dobrane do celu wypowiedzi i intencji nadawcy;
- analizuje i wykorzystuje w nowych sytuacjach dydaktycznych informacje wybrane z wysłuchanego tekstu.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- czyta różne teksty (zarówno współczesne, jak i dawne, przewidziane w programie nauczania oraz spoza niego) na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym;
- samodzielnie i z pasją interpretuje teksty pisane i inne teksty kultury, uwzględniając intencję nadawcy oraz konteksty niezbędne do interpretacji, proponuje własną interpretację głosową tekstu;
- praktycznie wykorzystuje informacje wybrane z tekstu literackiego, popularnonaukowego, naukowego; systematycznie i skutecznie szuka nowych informacji w celu realizacji zainteresowań humanistycznych;
- krytycznie, wielostronnie i z zaangażowaniem poznawczym ocenia i wartościuje treści, zachowania i postawy przedstawione w utworach w odniesieniu do systemu moralnego i etycznego;
- analizuje niejednorodność dzieł literackich.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- samodzielnie buduje spójne, logiczne, rzeczowe wypowiedzi na podany temat, w których przedstawia własne, ciekawe stanowisko lub płynnie dowodzi przyjętych racji za pomocą popartych przykładami argumentów uwzględniających różne konteksty kulturowe;
- tworzy oryginalne notatki, posługując się bogatym słownictwem;

- podejmuje próby własnej twórczości literackiej, świadomie stosując różnorodne środki stylistyczne, parafrazuje utwory znanych twórców;
- pisze wypowiedzi oryginalne pod względem sposobu ujęcia tematu; wykazuje się szczególną dbałością o poprawność językową, bezbłędny zapis, logiczną i pomysłową kompozycję; jego język charakteryzuje się własnym stylem lub jego zaczątkami;
- aktywnie uczestniczy w realizacji projektów, będąc przewodniczącym grup projektowych lub pełniąc inną ważną dla danego projektu funkcję;
- proponuje tematy rozmów odnoszące się do omawianych utworów;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji jako dyskutant lub przewodniczący, rzeczowo przedstawia swoje stanowisko i wnioski, formułuje oryginalne, przemyślane sądy i spostrzeżenia;
- interpretuje głosowo wygłaszany z pamięci lub czytany tekst, uwzględniając funkcję zastosowanych środków stylistycznych, charakter tekstu, konteksty;
- przejawia szczególną dbałość o kulturę słowa;
- oceniając pracę innych, przedstawia krytyczną, rzeczową refleksję wynikającą z wnikliwej analizy wykonanych zadań i erudycji polonistycznej, pozostaje przy tym bezstronny i życzliwy.

III. Kształcenie językowe (gramatyka języka polskiego, komunikacja językowa i kultura języka, ortografia i interpunkcja)

- wykorzystując wiedzę o języku, odczytuje sensy symboliczne i przenośne w tekstach kultury jako efekt świadomego kształtowania warstwy stylistycznej wypowiedzi;
- samodzielnie poszerza wiedzę językową i wykorzystuje ją we własnych wypowiedziach.

KRYTERIA OCENIANIA DO FORM WYPOWIEDZI (NACOBEZU / KRYTERIA SUKCESU)

Szczegółowe rozwinięcie wymagań edukacyjnych przedstawiane uczniom w formie kryteriów sukcesu przed przystąpieniem do pisania prac i realizacji zadań kluczowych w klasie VIII (w tym form egzaminacyjnych).

1. Progowe kryteria oceniania rozprawki (z tezą lub hipotezą)

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Teza lub hipoteza	20%	Uczeń formułuje ogólne stanowisko w sprawie, ale jest ono mało precyzyjne lub niespójne z dalszą częścią pracy.	Stanowisko (teza lub hipoteza) jest jednoznaczne, wyraźnie sformułowane we wstępie i konsekwentnie udowadniane w całej wypowiedzi.
Argumentacja, przykłady i konteksty	40%	Uczeń podaje proste argumenty i ogólnikowe odwołania do tekstu bez głębszej analizy lub kontekstów.	Uczeń przedstawia rzeczowe, pogłębione argumenty, popiera je trafnymi przykładami z lektur obowiązkowych i innych tekstów kultury oraz odwołuje się do kontekstów (historycznego, biograficznego, kulturowego).
Kompozycja i spójność wywodu	20%	Zachowany podział na wstęp, rozwinięcie i zakończenie, lecz brakuje płynnych przejść między akapitami.	Przejrzysta, trójdzielna kompozycja z akapitami; logiczne uporządkowanie argumentów, trafne wnioskowanie oraz poprawne wprowadzenie cytatów/sentencji.

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Poprawność językowa, ortograficzna i interpunkcyjna	20%	Błędy nie uniemożliwiają zrozumienia wypowiedzi, ale obniżają jej jakość stylistyczną i normatywną.	Bogate słownictwo właściwe rozprawce, styl oficjalny; pełna poprawność gramatyczna, ortograficzna i interpunkcyjna.

2. Progowe kryteria oceniania opowiadania twórczego i odtwórczego (z urozmaiceniem form i realiów epoki)

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Kompozycja i narracja	25%	Historia posiada początek, środek i koniec, z zachowaniem wybranej narracji (pierwszo- lub trzecioosobowej).	Wyraźna kompozycja trójdzielna z akapitami, spójna narracja, przemyślany punkt kulminacyjny, puenta i płynne przejścia między zdarzeniami.
Fabuła, realia i urozmaicenie form	35%	Prosty schemat zdarzeń z podstawowym opisem miejsca lub postaci.	Ciekawa, spójna fabuła z zachowaniem realiów epoki (jeśli dotyczy); funkcjonalne wplecenie opisu sytuacji, opisu przeżyć, charakterystyki pośredniej/bezpośredniej, dialogu i monologu wewnętrznego.
Język narracji i indywidualizacja mowy	25%	Proste konstrukcje zdaniowe; dialog zapisany z drobnymi usterkami interpunkcyjnymi.	Bogate słownictwo dynamizujące akcję, indywidualizacja języka bohaterów, bezbłędny zapis dialogu oraz mowy zależnej i niezależnej.

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Poprawność językowa	15%	Błędy nie zakłócają ogólnego zrozumienia tekstu.	Pełna poprawność gramatyczna, ortograficzna i interpunkcyjna w zakresie wymagań absolwenta szkoły podstawowej.

3. Progowe kryteria oceniania przemówienia i apelu

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Elementy formalne i kontakt z odbiorcą	25%	Uczeń stosuje zwrot do adresatów na początku wypowiedzi, ale słabo podtrzymuje kontakt w rozwinięciu.	Wyraźny zwrot do adresatów, konsekwentne podtrzymywanie kontaktu z odbiorcą w całej wypowiedzi oraz mocne podsumowanie i wezwanie/podziękowanie.
Stanowisko, cel i argumentacja	40%	Cel wypowiedzi jest ogólny, a argumenty mało rozwinięte.	Jasny cel retoryczny, wyraziste stanowisko poparte logicznymi i emocjonalnymi argumentami oraz przykładami; zachowanie etyki mowy (brak brutalności i manipulacji).
Środki retoryczne i styl	20%	Poprawny język, lecz niewielkie nasycenie środkami retorycznymi.	Świadome wykorzystanie środków retorycznych (apostrof, pytań retorycznych, powtórzeń, wyliczeń, wykrzyknień) oraz stylu dopasowanego do odbiorcy.

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Poprawność językowa	15%	Nieliczne usterki językowe lub interpunkcyjne.	Pełna poprawność gramatyczna, ortograficzna i interpunkcyjna.

4. Progowe kryteria oceniania charakterystyki (w tym porównawczej)

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Kompozycja i układ treści	20%	Praca zawiera podstawowe informacje o bohaterze/bohaterach, ale układ treści jest mało uporządkowany.	Przejrzysta, trójdzielna kompozycja z akapitami (przedstawienie postaci, opis wyglądu, wnikliwa analiza cech i postaw / porównanie podobieństw i różnic, ocena końcowa).
Treść i wnioskowanie o cechach	45%	Uczeń wymienia cechy postaci bez głębszego uzasadnienia ich motywami postępowania.	Uczeń trafnie określa złożone cechy charakteru i umysłowości, analizuje motywy postępowania i ocenia postawy bohaterów w odniesieniu do norm moralnych.
Bogactwo językowe i styl	20%	Powtarzalne konstrukcje i proste słownictwo określające cechy.	Bogate, precyzyjne słownictwo nazywające cechy, uczucia i wartości; w charakterystyce porównawczej sprawne użycie słownictwa porównującego.
Poprawność normatywna	15%	Nieliczne błędy ortograficzne, interpunkcyjne lub składniowe.	Pełna poprawność językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

5. Progowe kryteria oceniania recenzji i wywiadu

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Elementy formalne i informacyjne	30%	Brakuje części danych o dziele/rozmówcy lub wstępu/zakończenia wywiadu.	Komplet danych informacyjnych (tytuł, twórcy, gatunek, tematyka w recenzji; tytuł, prezentacja rozmówcy, pytania i odpowiedzi, podsumowanie w wywiadzie).
Krytyczna ocena / jakość pytań	35%	Powierzchowna ocena dzieła bez argumentacji lub schematyczne, zamknięte pytania w wywiadzie.	Wieloaspektowa, krytyczna ocena elementów dzieła poparta argumentami (recenzja) lub przemyślane, otwarte pytania oparte na wiedzy z różnych źródeł (wywiad).
Styl i słownictwo specjalistyczne	20%	Potoczne słownictwo, brak terminologii z dziedziny recenzowanego dzieła.	Trafna terminologia (literacka, teatralna, filmowa), żywy, kulturalny styl i naturalność wypowiedzi.
Poprawność zapisu	15%	Drobne usterki interpunkcyjne i ortograficzne.	Bezbłędny zapis graficzny, ortograficzny (w tym zapis tytułów w cudzysłowie) i interpunkcyjny.

6. Progowe kryteria oceniania opisu dzieła sztuki (malarstwo, grafika, rzeźba, fotografia) z kontekstami

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Kompozycja wypowiedzi	20%	Brak wyraźnego podziału na wstęp, rozwinięcie i zakończenie.	Trójdzielna kompozycja z akapitami (informacje o dziele, opis kompozycji, interpretacja i ocena).
Treść, konteksty i sensy przenośne	40%	Opis elementów widocznych na dziele wyłącznie na poziomie dosłownym.	Uporządkowany opis kompozycji, barw i światła, odczytanie sensów przenośnych i symbolicznych oraz trafne odniesienie do kontekstów (historycznego, biograficznego, kulturowego).
Słownictwo i styl	25%	Potoczne określenia zamiast terminologii plastycznej.	Bogate słownictwo opisujące i wartościujące, precyzyjna terminologia z zakresu sztuk plastycznych/fotografii.
Poprawność zapisu	15%	Drobne błędy ortograficzne lub interpunkcyjne.	Pełna poprawność ortograficzna (w tym zapis tytułów w cudzysłowie), interpunkcyjna i składniowa.

7. Progowe kryteria oceniania pism użytkowych (CV, podanie, list motywacyjny, zawiadomienie, dedykacja)

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
Układ graficzny i elementy formalne	40%	Brakuje części elementów formalnych (miejscowości, daty, danych	Wzorcowy układ graficzny i komplet elementów formalnych wymaganych dla danej formy pisma użytkowego.

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
		nadawcy/adresata, nagłówka, podpisu).	
Rzeczowość i uzasadnienie	30%	Ogólne ujęcie sprawy lub prezentacji bez przekonującego uzasadnienia.	Jasny cel pisma, konkretne, rzeczowe uzasadnienie prośby/kandydatury i rzetelne przedstawienie informacji.
Styl urzędowy / użytkowy i grzeczność	15%	Wkradają się zwroty potoczne lub niekonsekwentny zapis zaimków grzecznościowych.	Konsekwentny styl urzędowy lub użytkowy dopasowany do sytuacji, zwięzłość i wielka litera w zaimkach grzecznościowych.
Poprawność normatywna	15%	Nieliczne błędy niezakłócające odbioru pisma.	Bezbłędność ortograficzna, interpunkcyjna i gramatyczna.

DOSTOSOWANIE WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH I KRYTERIA OCENIANIA Z JĘZYKA POLSKIEGO DLA UCZNIÓW ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI (SPE) DLA KLASY VIII

1. ZASADY DOSTOSOWANIA WARUNKÓW I FORM OCENIANIA UCZNIÓW ZE SPE W KLASIE VIII

- Nauczyciel dostosowuje wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej lub rozpoznania zespołu nauczycieli i specjalistów (w tym zgodnie z wytycznymi dotyczącymi dostosowania warunków i form egzaminu ósmoklasisty).
- Ocenianiu podlega przede wszystkim wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków, systematyczność pracy, zaangażowanie oraz postęp w stosunku do poziomu wyjściowego.
- Stosowane są dostosowania organizacyjne i metodyczne: wydłużenie czasu pracy podczas sprawdzianów, próbnych arkuszy i prac pisemnych, dzielenie złożonych poleceń na krótsze etapy, stosowanie kart pracy z uproszczonymi instrukcjami, schematami, bankami słów, wzorami form wypowiedzi i listami kontrolnymi, umożliwienie odpowiedzi ustnej jako uzupełnienia lub zamiennika pracy pisemnej, powiększona czcionka i zwiększone odstępy między wierszami.
- W przypadku uczniów z dysleksją rozwojową (dysortografią, dysgrafią) błędy ortograficzne i graficzne nie obniżają oceny merytorycznej wypowiedzi pisemnej, o ile nie uniemożliwiają zrozumienia treści; ocenia się je odrębnie lub opisowo z naciskiem na autokorektę z użyciem słownika ortograficznego lub wzornika.
- W przypadku uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim wymagania edukacyjne są dostosowane zarówno w zakresie treści, jak i poziomu trudności, przy zachowaniu realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego z odpowiednim wsparciem nauczyciela lub nauczyciela współorganizującego.

2. OGÓLNE KRYTERIA OCENIANIA DLA UCZNIÓW ZE SPE – KLASA VIII

Stopień / Ocena	Ogólna charakterystyka wymagań dla ucznia ze SPE w klasie VIII
niedostateczny (1)	Uczeń, mimo systematycznej pomocy nauczyciela, dostosowanych kart pracy i obniżonego stopnia trudności zadań, nie podejmuje prób wykonania najprostszych poleceń, odmawia współpracy i nie wykazuje elementarnego przyrostu wiadomości i umiejętności.
dopuszczający (2)	Uczeń przy bezpośredniej pomocy i wsparciu nauczyciela (lub nauczyciela współorganizującego) wykonuje proste zadania odtwórcze o niewielkim stopniu trudności, korzystając z podanych wzorów, schematów, słowników i banków słów. Wykazuje chęć współpracy i podejmuje próby pokonywania trudności.
dostateczny (3)	Uczeń z niewielką pomocą nauczyciela lub z wykorzystaniem udostępnionych pomocy dydaktycznych (planu, szablonu, listy pytań naprowadzających) wykonuje

Stopień / Ocena	Ogólna charakterystyka wymagań dla ucznia ze SPE w klasie VIII
	typowe zadania o podstawowym i średnim poziomie trudności. Rozumie główny sens omawianych tekstów i potrafi wypowiedzieć się prostymi zdaniami na zadany temat.
dobry (4)	Uczeń samodzielnie (w wydłużonym czasie lub na dostosowanym arkuszu) wykonuje typowe zadania teoretyczne i praktyczne. Poprawnie redaguje wypowiedzi pisemne według poznanego schematu, stosuje podstawowe pojęcia literackie i językowe w praktyce.
bardzo dobry (5)	Uczeń sprawnie i samodzielnie opanował treści przewidziane w dostosowanym programie nauczania klasy VIII, funkcjonalnie wykorzystuje zdobytą wiedzę w nowych sytuacjach, swobodnie formułuje wnioski, dba o poprawność wypowiedzi i wykazuje dużą aktywność oraz systematyczność.
celujący (6)	Uczeń biegle i twórczo wykorzystuje zdobyte umiejętności w zakresie dostosowanych wymagań, podejmuje się zadań dodatkowych, projektów lub prezentacji rozwijających jego mocne strony i zainteresowania, wykazując wysoką samodzielność i zaangażowanie.

3. SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA UCZNIÓW ZE SPE – KLASA VIII

Ocenę **niedostateczną (1)** otrzymuje uczeń ze SPE, który mimo wsparcia i dostosowań nie spełnia wymagań na ocenę dopuszczającą.

Ocenę dopuszczającą (2) otrzymuje uczeń ze SPE, który (przy pomocy i wsparciu nauczyciela / na podstawie wzorów i schematów):

I. Kształcenie literackie i kulturowe
SŁUCHANIE I CZYTANIE

- rozumie większość poleceń (po podzieleniu na krótsze etapy), uważnie słucha wypowiedzi kolegów i nauczyciela oraz prosi o powtórzenie w razie trudności;
- mówi na temat najważniejszych treści wysłuchanego i przeczytanego utworu na poziomie dosłownym;
- z pomocą nauczyciela wskazuje w tekście najważniejsze informacje, odróżnia fakt od opinii oraz fikcję literacką od rzeczywistości i kłamstwa;
- wskazuje nadawcę i adresata wypowiedzi oraz rozpoznaje emocje towarzyszące osobie mówiącej;
- z pomocą nauczyciela wskazuje w tekście argumentacyjnym tezę, argument i przykład;
- posługuje się spisem treści, odszukuje znaczenie archaizmów w przypisach oraz przepisuje wskazany cytat w cudzysłowie.

ANALIZOWANIE I INTERPRETOWANIE TEKSTÓW KULTURY

- z pomocą nauczyciela określa temat utworu, poruszony problem oraz podstawowe konteksty (biograficzny, historyczny, kulturowy);
- odróżnia epikę, lirykę i dramat oraz rozpoznaje na znanych przykładach gatunki literackie (pieśń, tren, hymn, fraszkę, bajkę, balladę, nowelę, powieść, opowiadanie, legendę, baśń, przypowieść, mit, epopeję, tragedię, komedię) i dziennikarskie (wywiad, artykuł, reportaż);
- odróżnia osobę mówiącą w wierszu (podmiot liryczny) i narratora od autora tekstu;
- wymienia podstawowe elementy świata przedstawionego (bohaterów głównych i drugoplanowych, wątek główny i poboczny, czas, miejsce, akcję, punkt kulminacyjny) oraz elementy dramatu (akt, scena, tekst główny, didaskalia, dialog, monolog);
- rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową;
- z pomocą nauczyciela wskazuje podstawowe środki wyrazu artystycznego (epitet, porównanie, uosobienie, ożywienie, neologizm, prozaizm, inwokację, pytanie retoryczne, apostrofę, archaizację, kolokwializm) oraz elementy komizmu, tragizmu, perswazji i ironii;
- dostrzega uniwersalne wartości (przyjaźń, wierność, patriotyzm) i ocenia postawy bohaterów z pomocą pytań naprowadzających;
- z pomocą nauczyciela identyfikuje styl oficjalny, nieoficjalny (potoczny), urzędowy i artystyczny oraz wie, czym jest adaptacja utworu literackiego.

II. Tworzenie wypowiedzi (elementy retoryki, mówienie i pisanie)

- wypowiada się krótko na temat, wyraża własne zdanie i próbuje je logicznie uzasadnić prostym przykładem;
- przy pomocy nauczyciela i według gotowego szablonu sporządza notatkę, plan wypowiedzi oraz redaguje krótką rozprawkę (formułując tezę lub hipotezę, argument i podając przykład), opowiadanie twórcze i odtwórcze z dialogiem, opis i charakterystykę postaci, sprawozdanie, list oficjalny i nieoficjalny, ogłoszenie, zaproszenie, zawiadomienie, życzenia, dedykację, CV, podanie, list motywacyjny, prosty wywiad, opis dzieła sztuki oraz schematyczną recenzję;
- układa tekst o trójdzielnej kompozycji z uwzględnieniem akapitów i stosuje wskazany cytat;
- wygłasza krótki monolog, podejmuje próbę wygłoszenia krótkiego przemówienia i udziału w dyskusji oraz wygłasza z pamięci krótki tekst poetycki (bez presji czasu);
- stosuje podstawowe zasady poprawności językowej, ortograficznej i interpunkcyjnej przy wsparciu słownika i listy kontrolnej.

III. Kształcenie językowe (gramatyka języka polskiego, komunikacja językowa i kultura języka, ortografia i interpunkcja)

- z pomocą nauczyciela i wzorników odróżnia głoskę od litery, samogłoski od spółgłosek, głoski dźwięczne od bezdźwięcznych, ustne od nosowych oraz dzieli wyrazy na sylaby;
- z pomocą nauczyciela odróżnia wyraz podstawowy od pochodnego, wskazuje rdzeń i formant w prostych przykładach, tworzy rodzinę wyrazów oraz odróżnia synonimy, antonimy i homonimy;
- rozpoznaje na typowych przykładach odmienne i nieodmienne części mowy, odmienia je według wzoru oraz z pomocą tablic stosuje zasady pisowni „nie" i „-by" z różnymi częściami mowy;

- z pomocą nauczyciela rozpoznaje imiesłowy na typowych przykładach z lekcji;
- wskazuje w typowym zdaniu części zdania (podmiot, orzeczenie, przydawkę, dopełnienie, okolicznik), rozróżnia zdanie pojedyncze od złożonego (współrzędnie i podrzędnie) oraz dokonuje prostych przekształceń z mowy zależnej na niezależną;
- wie, czym jest manipulacja językowa i stosuje podstawowe zasady grzecznościowe.

Ocenę dostateczną (3) otrzymuje uczeń ze SPE, który spełnia wymagania na ocenę dopuszczającą, a ponadto z niewielką pomocą nauczyciela lub przy użyciu schematów:

- podejmuje próby samodzielnego odczytania tekstów współczesnych i dawnych na poziomie przenośnym oraz odnosi je do podstawowych kontekstów;
- rozumie znaczenie archaizmów w tekście lub odszukuje je w przypisach;
- samodzielnie odróżnia opinię od faktu oraz dostrzega w tekście perswazję, sugestię, ironię i proste aluzje;
- wskazuje elementy świata przedstawionego (odróżnia fabułę od akcji, wskazuje punkt kulminacyjny i puentę) oraz rozpoznaje cechy gatunkowe epiki, liryki i dramatu;
- samodzielnie wyszukuje informacje w tekstach popularnonaukowych i publicystycznych, indeksie i przypisach oraz poprawnie zapisuje cytat;
- redaguje według schematu rozprawkę (z tezą lub hipotezą, dwoma argumentami i przykładami), opowiadanie z dialogiem, opis sytuacji i przeżyć, charakterystykę postaci, sprawozdanie, list oficjalny i nieoficjalny, wywiad, opis dzieła sztuki, recenzję, CV, podanie, list motywacyjny oraz krótkie formy użytkowe;
- stosuje trójdzielną kompozycję i podział na akapity;
- uczestniczy w dyskusji zgodnie z zasadami kultury słowa i etykiety językowej;
- dostrzega i poprawia część błędów językowych (z użyciem słownika) oraz stosuje w typowych zadaniach wiedzę z fonetyki (upodobnienia pod względem dźwięczności), słowotwórstwa (treść i zakres wyrazu), fleksji (imiesłowy, strony czasownika) i składni (wykresy prostych zdań pojedynczych i złożonych, przekształcanie imiesłowowych równoważników zdania).

Ocenę dobrą (4) otrzymuje uczeń ze SPE, który spełnia wymagania na ocenę dostateczną, a ponadto samodzielnie (w wydłużonym czasie lub na dostosowanym arkuszu):

- odczytuje tekst literacki i inne dzieła sztuki na poziomie dosłownym i przenośnym, wyjaśnia motywy postępowania bohaterów oraz analizuje w tekście manipulację, ironię i aluzję;
- omawia cechy gatunkowe utworów oraz funkcję środków wyrazu artystycznego i elementów retoryki;
- płynnie wypowiada się na temat, aktywnie uczestniczy w dyskusji i uzasadnia swoje stanowisko rzeczowymi argumentami;
- samodzielnie redaguje logiczną rozprawkę z odwołaniem do kontekstów, rozbudowane opowiadanie (z elementami opisu, charakterystyki, dialogu oraz mowy zależnej i niezależnej), wywiad, recenzję, opis dzieła sztuki z kontekstami oraz pisma użytkowe w stylu urzędowym;
- dokonuje skutecznej korekty tworzonego tekstu i sprawnie stosuje wiedzę z fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni w praktyce.

Ocenę bardzo dobrą (5) otrzymuje uczeń ze SPE, który spełnia wymagania na ocenę dobrą, a ponadto:

- sprawnie i samodzielnie opanował treści przewidziane w dostosowanym programie klasy VIII;

- interpretuje symbole i alegorie w tekstach kultury oraz wnikliwie ocenia postawy bohaterów w odniesieniu do norm moralnych;
- redaguje bogate słownikowo, wyczerpujące i spójne formy wypowiedzi (rozprawkę z tezą lub hipotezą z odwołaniem do kontekstów i cytatów, recenzję, opowiadanie twórcze, charakterystykę porównawczą, przemówienie oraz pisma użytkowe);
- świadomie stosuje wiedzę językową i dokonuje wnikliwej autokorekty.

Ocenę celującą (6) otrzymuje uczeń ze SPE, który spełnia wymagania na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- samodzielnie interpretuje teksty kultury z uwzględnieniem różnych kontekstów, podejmuje próby własnej twórczości literackiej oraz realizuje zadania dodatkowe i projekty wykorzystujące jego mocne strony.

DOSTOSOWANE KRYTERIA SUKCESU (NACOBEZU) DO FORM WYPOWIEDZI DLA UCZNIÓW ZE SPE W KLASIE VIII

Szczegółowe rozwinięcie wymagań edukacyjnych, które uczniowie ze SPE otrzymują w formie wskazówek (kryteriów sukcesu) przed przystąpieniem do pisania prac i realizacji zadań kluczowych w klasie VIII (w tym form egzaminacyjnych).

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy (SPE)	Poziom rozszerzony (SPE)
Struktura i kompozycja (z użyciem planu/szablonu)	25%	Uczeń podejmuje próbę podziału pracy na części według podanego planu, szablonu lub pytań pomocniczych.	Praca posiada wyraźny wstęp, rozwinięcie i zakończenie wydzielone akapitami zgodnie z podanym schematem (w rozprawce, opowiadaniu, przemówieniu, charakterystyce, recenzji, pismach użytkowych).
Realizacja tematu i treść	45%	Uczeń przekazuje podstawowe informacje lub formułuje proste stanowisko i jeden argument z pomocą banku słów.	Uczeń wyczerpująco rozwija temat, podaje wymagane elementy (np. tezę/hipotezę i argumenty poparte przykładami z lektur, cechy postaci, przebieg zdarzeń i opis sytuacji/przeżyć) w logicznej kolejności.
Język i styl (z uwzględnieniem dysfunkcji)	15%	Proste, zrozumiałe zdania; dopuszczalne powtórzenia przy zachowaniu komunikatywności.	Zróżnicowane słownictwo dobrane z pomocą słownika lub banku słów; styl dostosowany do formy wypowiedzi i adresata (np. oficjalny w rozprawce i podaniu).
Poprawność zapisu i autokorekta	15%	Błędy wynikające ze stwierdzonych deficytów (np. dysortografii, dysgrafii) nie obniżają oceny, o ile tekst jest czytelny i zrozumiały.	Uczeń stosuje podstawowe znaki interpunkcyjne (kropka, znak zapytania, przecinek przy wyliczeniu i przed wybranymi spójnikami, myślnik

Kryterium	Waga	Poziom podstawowy (SPE)	Poziom rozszerzony (SPE)
			w dialogu, cudzysłów) oraz dokonuje autokorekty z użyciem tablic/słownika.